

Ungdommers levde medborgerskap: Betydningen av klassede foreldrepraksiser under pandemien

Young people's lived citizenship: The significance of classed parenting practices during the Covid-19 pandemic

Lars Birger Davan

Doktorgradsstipendiat, Velferdsforskningsinstituttet NOVA, OsloMet

larsbirg@oslomet.no

Ingunn Marie Eriksen

Forsker 1, Velferdsforskningsinstituttet NOVA, OsloMet

imer@oslomet.no

Sammendrag

I denne artikkelen undersøker vi hva familiens sosioøkonomiske ressurser betyr for levd medborgerskap hos ungdom, gjennom å se på klassede praksiser i familiene deres under den nasjonale nedstengningen i covid-19-pandemiens første fase. Situasjonen satte på spissen noen av de mest sentrale dimensjonene i utviklingen av medborgerskap hos unge: tilhørighet, deltakelse og subjektivering. Basert på intervjuer med 40 ungdommer våren 2020 argumenterer vi for at disse vesentlige sidene ved medborgerskap i stor grad formes i familien. Vi viser hva ulike klassede former for foreldreskap gjorde med ungdommenes opplevelse av medborgerskap, særlig gjennom én sentral mekanisme for medborgerskapsdanning i familien: hvorvidt ungdommene her får rom og støtte til å utvikle en form for *subjektivering* – frihet til selvstendig handlekraft og meningsdannelse i samfunnsrelasjonen. Vi viser at subjektivering skjer på ulike måter, både med støtte hos foreldrene og i *motstand* mot foreldrene, men der begge fører til selvstendig meningsdannelse og vilje til samfunnsdeltakelse. En tredje form vi finner, er der de unge ikke uttrykker særlig bevisst medborgerskap enten på grunn av ukritisk innordning eller likegyldighet. Myndighetenes håndtering av pandemien begrenset ungdoms handlingsrom kraftig, men undersøkelsen vår finner at bakenfor den generelle likheten i respons på smitteverntiltakene ligger ulike opplevelser av lydighet og agens med en klar parallell til ulike opplevelser av medborgerskap. Vi viser at opplevelsen av medborgerskap er knyttet til foreldrenes praksis, blant annet deres måte å engasjere de unge i samtaler og diskusjon av samfunns spørsmål og nyhetshendelser på. Selv om foreldrenes praksis til en viss grad samvarierer med sosioøkonomiske ressurser, viser vi at individuelle ressurser som selvstendighet og familiens samhold i møte med eksterne trusler, som pandemien, også bidrar til ungdoms opplevelse av medborgerskap.

Nøkkelord

Levd medborgerskap, subjektivering, sosioøkonomisk bakgrunn, ungdom, Covid-19.

Abstract

In this article, we investigate what families' socioeconomic resources mean for the lived citizenship of young people, by looking at classed practices in their families during the national lockdown in the first phase of the Covid-19 pandemic. This situation highlighted central dimensions in the development of citizenship in youth: belonging, participation, and subjectification. Based on interviews with 40 young people in the spring of 2020, we argue that essential aspects of citizenship are largely shaped within the family. We demonstrate how different class-based forms of parenting influenced young people's experience of citizenship, especially through a central

mechanism for citizenship formation within the family: whether young people are given support to develop a form of subjectification – freedom for independent action and formation of opinions in relation to society. We show that subjectification occurs in various ways, both with support from the parents and in opposition to them, but in both cases leading to independent opinion formation and a willingness to participate in society. A third form we find is where young people do not express a particularly conscious citizenship, either due to uncritical conformity or indifference. The government's handling of the pandemic greatly limited the scope for action of young people, but our study finds that behind the general similarity in response to infection control measures, there are different experiences of obedience and agency, with a clear parallel to different experiences of citizenship. We show that the experience of citizenship is linked to parents' practices, especially their way of engaging young people in conversations and discussions of societal issues and news events. Although parents' practices to some extent coincide with socioeconomic resources, we show that individual resources such as independence and the family's unity in the face of external threats, like the pandemic, also contribute to young people's lived citizenship.

Keywords

Lived citizenship, subjectification, socioeconomic background, youth, Covid-19.

Introduksjon

Demokratiet avhenger av folkets oppslutning om det (Ødegård, 2011). For at folk skal slutte opp om og delta i demokratiet, må de ha en opplevelse av *medborgerskap*. Medborgerskap handler om den subjektive opplevelsen av å være en del av samfunnet – om identitet, tilhørighet, tilgang og vilje til deltakelse (Hegna et al., 2018). Samtidig er det i ungdomsårene at oppfatninger om individuelle rettigheter og ansvar tar form, og tilknytningen til andre som medborgere utvikler seg (Flanagan, 2013; Metzger et al., 2020). Fordi grunnlaget for medborgerskap i voksen alder legges i ungdomstiden, gjennom sosialiseringprosesser og praktisk erfaring med å utøve medborgerskap (Hegna et al., 2018), vil vi undersøke hva som skjer i ungdomstiden som skaper ulikt grunnlag for opplevelsen av medborgerskap. Artikkelen føyer seg inn i en voksende tradisjon av medborgerskapsforskning som i mindre grad fokuserer på politisk sosialisering, men snarere på *levd medborgerskap* (Kallio et al., 2020), som dreier seg om måter medborgerskap erfares og leves på. I denne tradisjonen understrekes menneskers aktive deltakelse i formingen av samfunnet gjennom hverdagens praksis og anerkjenner levd medborgerskap som «handlinger som kan forekomme, individuelt eller kollektivt, som er iboende involvert i å forme samfunnet vi ønsker å leve i» (Vromen, 2003 i Kallio et al., 2020, s. 724).

Det er en utfordring for demokratiet at politisk interesse, engasjement og deltakelse følger sosioøkonomiske skillelinjer (Ødegård, 2011). Unge med høyere sosial bakgrunn opplever at de har større samfunnsansvar, og ser i større grad på seg selv som kompetente medborgere enn ungdommer fra lavere sosiale lag (Metzger et al., 2020). Det er mer sannsynlig at de har intensjoner om politisk deltakelse i fremtiden (Lopes et al., 2009; Ødegård, 2011), og de er mer interessert i politikk. De har også høyere tro på sin egen kunnskap om politikk og samfunnsspørsmål og har mer tillit til den demokratiske prosessen (Henn & Foard, 2014). Også i Norge er ungdommers tro på sin egen fremtidige deltakelse i demokratiet i stor grad påvirket av deres sosioøkonomiske bakgrunn (Andersen, 2021; Huang et al., 2016). Vi vet at politisk sosialisering i familien foregår gjennom samtaler om politikk og samfunnsspørsmål mellom ungdommer og foreldre, og at dette gir seg utslag i ungdommenes skolerresultater og utdanningsnivå (Lauglo, 2011). Vi vet imidlertid mindre om *hvorfor* foreldrenes sosiale bakgrunn ser ut til å bety så mye for unges medborgerskap (Metzger et al., 2020, s. 2). En tese er at ungdommer fra lavere sosiale lag har mindre tilgang til kunnskap om samfunnsspørsmål i hjemmet (Hoskins & Janmaat, 2019), at de er mindre eksponert for samfunnsengasjerte rollemodeller, eller at de på grunn av lavere utdanningsnivå i hjemmet, lavere økonomiske ressurser og mindre fritid hos foreldrene i mindre grad har tilgang til samfunnsressurser som legger til rette for økt samfunnsengasjement og -tilhørighet (Brown-Iannuzzi et al., 2017; Flanagan & Levine, 2010). På den annen side

argumenterer Ødegård og Berglund (2008) for at senmoderne politisk mobilisering i større grad er påvirket av kulturelle ressurser i familien og individuelle ressurser enn sosioøkonomisk bakgrunn i en mer individualisert, saksorientert type politisk deltakelse. Imidlertid er det lite empirisk, kvalitativ forskning som undersøker hva som egentlig skjer i familien i ungdomstiden, som former unges subjektive opplevelse av levd medborgerskap.

I denne artikkelen spør vi hva familiens sosioøkonomiske ressurser betyr for levd medborgerskap hos ungdommer. For å besvare dette ser vi på klassede praksiser i familiene til 40 14–15-åringer, som ble intervjuet under den nasjonale nedstengningen under covid-19-pandemiens første fase. Vi bruker nedstengningen som et inntak til å fortelle oss noe mer allmenngyldig om hjemmets betydning for formingen av levd medborgerskap. Den våren ble de mest inngripende, frihetsbegrensende tiltakene som er innført i fredstid, satt i verk av den norske regjeringen (Solberg, 2020). Perioden var preget av uforutsigbarhet og usikkerhet, og det fantes ingen vaksiner mot viruset som forårsaket pandemien. Alle skoler i Norge ble stengt, og ungdommer i hele landet mistet muligheten til å møte venner og delta på fritidsaktiviteter. De var stort sett hjemme med familien – hele tiden. Ungdommene var på den ene siden ofre: Mange unge, særlig med lav sosioøkonomisk bakgrunn, opplevde nedgang i livskvalitet (Kuchler et al., 2022; Von Soest et al., 2020). På den andre siden ble de unge også sett på som en del av redningen. Helseministeren henvendte seg til de unge slik: «Dere er ungdommene som må gjøre ting annerledes. Dere har satt livet på vent – for at andre skal berge livet» (Høie, 2020). Ungdommer ble direkte oppfordret til å delta i «koronadugnaden», altså å følge smittevernradene i fellesskap, ved å appellere til de unges følelse av tilhørighet til samfunnet. Samtidig var ungdommene i praksis låst inne i sine hjem sammen med familiene sine. Omstendighetene aksentuerte betydningen av familien for ungdommenes samfunnsrelasjon. Foreldrenes tolkning av situasjonen og praksis overfor ungdommene påvirket de unges handlingsrom, og de ble mer betydningsfulle i formidlingen av informasjon om krav fra samfunnet. Til sammen utgjør koronapandemiens første måneder et velegnet case for å undersøke hva som i praksis skjer i familier som bidrar til levd medborgerskap hos ungdommer.

Medborgerskap, tilhørighet og deltakelse

Objektivt medborgerskap handler om et individs rettigheter og plikter (Marshall, 1950). Medborgerskap ble utfordret under pandemien da rettigheter måtte vike for plikter. Vi tar utgangspunkt i det subjektive medborgerskapets to sentrale dimensjoner: tilhørighet og deltakelse (Biesta, 2006; Brochmann et al., 2002; Hegna et al., 2018; Ødegård, 2011). I studier av ungdom under myndighetsalderen er disse to dimensjonene særlig relevante fordi unge ikke har de samme politiske og juridiske rettighetene som voksne. Nedstengningen under pandemien satte nettopp de to sentrale mekanismene – tilhørighet og deltakelse – på spissen. Følelsen av *tilhørighet* er en uatskillelig del av opplevelsen av å være en medborger (Kallio et al., 2020). Ungdom opplever tilhørighet og utviser deltakelse og engasjement som medborgere for eksempel gjennom interessefellesskap, men også gjennom hverdagslige praksiser, som særlig var tilfellet under koronapandemien (Nilsen & Skarpenes, 2020; Stenøien & Tønseth, 2022). Vi operasjonaliserer tilhørighet som ungdoms uttrykk for tilknytning til et fellesskap, som familien eller samfunnet. En viktig forutsetning for tilhørighet til et samfunn er tillit til at offentlige regler og makt deles av individet og fellesskapet (Fleury i Fitzpatrick et al., 2013, s. 156), og en delt forståelse av at rettigheter og moralske og juridiske forpliktelser er de samme for alle som er inkludert i samfunnet (Marshall, 1950). På den måten kan tilhørighet underbygge motivasjon og vilje til deltakelse. *Deltakelse* som medborger formes i samspill med omgivelsene. Det innebærer en evne og vilje til selvstyring

og samtidig en evne til nødvendig innordning i fellesskapet (Stenøien & Tønseth, 2022, s. 67). Det innebærer et element av subjektivering, som vil si dannelsen av selvet gjennom å bli et handlende og tenkende subjekt – å utvikle selvstendig tanke og handlekraft, og samtidig bevare bevisstheten og sensibiliteten i relasjonen til samfunnet og verden (Biesta, 2009, 2020; Hegna et al., 2018). Subjektivering er ifølge Biesta den viktigste faktoren i unges danning som medborgere.

Vi tar utgangspunkt i Biestas teori om medborgerskap, der subjektivering, sammen med sosialisering og kvalifisering, utgjør de sentrale dimensjonene av medborgerskapslæring. Det er en inkluderende teori som anser at ungdommer allerede er involvert i den brede samfunnsmessige utviklingen og ordenen. Biesta er kritisk til å se medborgerskap instrumentelt som et rent utfall av undervisning. Subjektiviseringsbegrepet berører en lang debatt om frihetens plass i undervisning (Biesta, 2009). Frihet handler i den sammenhengen om individets frihet til å eksistere som et subjekt i eget liv, og ikke som et objekt av institusjonelle krav. Medborgerskap risikerer å bli et normativt begrep om det ikke også innebærer et element av frihet. Under pandemien ble nettopp friheten fratatt de unge. I denne artikkelen finner vi at unges levde medborgerskap under pandemien hovedsakelig innebar friheten til å skape sin egen mening gjennom refleksjon. Vårt bidrag til medborgerskapsforskningen er å utvide forståelse av at medborgerskap ikke bare handler om aktivisme eller stemmegivning, men at det også kan skje i det stille. Medborgerskap handler altså også om refleksjon om ens egen rolle i relasjonen til samfunnet.

To sentrale arenaer for danning av medborgerskap hos barn og unge er skolen og familien. Når det gjelder skolen, kan medborgerskapsundervisning bidra til ungdoms medborgerskap i form av å gi dem sentral kunnskap og forståelse om medborgerskapets grunnlag og utførelse (Hoskins & Janmaat, 2019). I utdanningssammenheng har dette til hensikt å *kvalifisere* ungdom til demokratisk og politisk deltakelse. I norsk kontekst er medborgerskapsundervisning innført som et fagovergrep tema i de nye læreplanene fra 2020 (Utdanningsdirektoratet, 2020) med hensikt om å utjevne sosioøkonomiske forskjeller i demokratisk deltakelse (Seland & Kjølsvæd, 2022). Men kvalifisering til medborgerskap gjennom utdanning representerer bare én side av unges medborgerskap. Minst like sentral er praktiske erfaringer av samfunnsdeltakelse og samfunnstilhørighet utenfor skolekonteksten (Biesta et al., 2009; Fleury i Fitzpatrick et al., 2013). Det er dette Kallio kaller «levd medborgerskap», som favner medborgerskap slik det erfarer i hverdagen (Kallio et al., 2020). Hensikten med å bruke begrepet er å anerkjenne unges erfaringer som fullverdig medborgerskap, siden de mangler de politiske rettighetene som voksne har. Heller enn å markere en fastsatt status søker «levd medborgerskap» å tematisere betydningen medborgerskap har i folks liv, og måtene materielle omstendigheter og kulturell og sosial bakgrunn påvirker folks liv som medborgere (Kallio et al., 2020, s. 713). Vi anser tilhørighet, deltakelse og subjektivering som vesentlige sider av levde medborgerskap under pandemien. I denne artikkelen operasjonaliseres tilhørighet som ungdoms uttrykk for tilhørighet til fellesskap som familie eller samfunnet. Deltakelse operasjonaliseres som ungdoms uttrykk for bevisst, kritisk stillingtagen til smitteverntiltakene. Subjektivering operasjonaliseres som ytringer om og refleksjon omkring betydningen av individuelle valg for resten av samfunnet.

Når vi i denne artikkelen fokuserer på familien og undersøker hvordan kulturell og sosial bakgrunn får betydning for unges levde medborgerskap, støtter vi oss også på forskningen til den amerikanske sosiologen Anette Lareau (2011), som følger et Bourdieu-inspirert perspektiv i sin ambisjon om å forstå hva som skjer mellom foreldre og barn når klasse overføres fra generasjon til generasjon. Hun viser at ulike klasser har ulike foreldreskapslogikker, der det også gis ulike muligheter og rom for diskusjon og forhandling. I middelklassen følger

foreldrene barnas utvikling tett gjennom skolen og varierte fritidsaktiviteter. Foreldrenes kommunikasjon er bevisst og kultiverende, og barnas initiativer blir tatt på alvor og sett på som viktige. Resultatet hos barna er en opplevelse av at de kan stille spørsmål og forhandle om regler og fortolkninger, og de får tillit til at de blir hørt. Lareau kaller denne orienteringen for «concerted cultivation». I arbeiderklassen beskriver hun foreldreorienteringen som en logikk som dreier seg om «natural growth» – at barnets utvikling vil skje naturlig. Det er et større skille mellom barn og foreldre; foreldrene er mer opptatt av å sørge for barnas grunnleggende behov og å stole på barnas egen prosess. Dette fører til at barna tar beskjeder mer for gitt, de går ikke inn i forhandlinger og har stor autoritetstro. Disse ulike foreldrepraksisene, som ofte er gjenfunnet i norsk kontekst (Eriksen et al., 2024; Stefansen & Skogen, 2010; Stefansen & Aarseth, 2011), kan ha betydning for utvikling av subjektivitet så vel som de kognitive aspektene ved medborgerskap, som meninger om hva individer *bør* og *kan* gjøre i relasjon til samfunnet (Metzger et al., 2020).

Metode

Artikkelen bygger på intervjuer med 40 ungdommer, som inngår i det større longitudinelle forskningsprogrammet «Ungdom i endring» (Eriksen, 2022), der vi følger 81 ungdommer gjennom ungdomstiden. De ble intervjuet første gang i 2018 da de gikk i åttende klasse. Under den nasjonale koronanedstengningen i april og mai 2020, da de gikk i niende klasse og var 14 og 15 år gamle, ble halvparten intervjuet igjen. Det er disse koronaintervjuene vi baserer denne artikkelen på. De hadde hatt hjemmeskole i tre–fire uker og visste ennå ikke hvor lenge tiltakene kom til å vare.

Ungdommene er rekruttert fra skoler i fire svært ulike kommuner i Norge, som er valgt ut for å representere ulik kommuneøkonomi, sysselsettingsnivå, sentralitet og befolknings-sammensetning. Fra hvert av de fire stedene intervjuet vi fem gutter og fem jenter. Ut fra den samlede kunnskapen vi hadde om de individuelle ungdommene, valgte vi disse ti ungdommene for å få en ytterligere spredning i bakgrunner og forutsetninger. Formålet med å rekruttere med en slik spredning var å undersøke og analysere erfaringsmangfold og ulike meningshorisonter (Holstein & Gubrium, 1995). Ungdommenes foreldre er klasseplassert i henhold til «Oslo Register Data Class Scheme» (ORDC), utviklet av Hansen et al. (2009). Skjemaet er inspirert av Bourdieus modell av det sosiale rom (Bourdieu, 1995) og er strukturert langs to akser: mengde kapital (de fire hovedklassene: arbeider-, lavere middel-, øvre middel- og overklasse) og den dominerende formen for kapital (økonomisk, kulturell, eller balansert). Foreldrene er plassert basert på informasjon om deres jobb og utdanningsnivå. Intervjuer med foreldrene i tillegg til korte spørreskjemaer har bidratt med utfyllende data om ungdommenes sosioøkonomiske bakgrunn. I de få tilfellene der foreldrene ikke hadde samme klasseposisjon, ble det gjort en kvalitativ vurdering av kombinasjonen av sosioøkonomiske ressurser i familien for å plassere ungdommene. Utvalgene fra de fire skolene speilet med få unntak den generelle demografien i de fire kommunene (Eriksen, 2022).

Ungdommene ble intervjuet over telefon og videosamtale på grunn av smittevern-restriksjoner.¹ De fikk spørsmål bl.a. om hvordan de opplevde nedstengningen, om/hvordan de fikk med seg nyheter, og hvordan de forholdt seg til dem, og om forhold til venner og familie. I de fleste tilfellene var ungdommene hjemme hos seg selv og hadde mulighet til å snakke med forskerne uten at familien var i nærheten. Analysen besto av tre hovedfaser. I første fase ble intervjuene kodet etter følgende koder: hvordan de reagerte på og håndterte

1 Ved siden av forfatterne bidro Ingrid Smette, Kari Stefansen og Guro Ødegård med å intervju informantene. De var også viktige for å utvikle de første analytiske kodene.

myndighetenes anbefalinger, om foreldrene hadde regler de måtte følge, hvordan de holdt seg informert om situasjonen, hvordan de hadde det, hva anså de som gode nyhetskilder, om de så på nyheter med familien, og om de snakket nyheter i familien. I andre fase så vi på hvordan ungdommene på ulike måter ga uttrykk for tilhørighet, og vi undersøkte om de tok bevisst, kritisk stilling til å delta eller ikke i koronadugnaden. Samtidig så vi etter ytringer og refleksjon omkring betydningen av valget de tok i møte med kravene fra samfunnet, altså betydningen av individuelle valg for resten av samfunnet, i tråd med vår operasjonalisering av subjektivering. I denne fasen fordelte vi ungdommene i tre grupper ut fra ulike måter de forholdt seg til koronadugnaden på. I en tredje fase analyserte vi de tre gruppene etter familienes praksis, foreldrenes støtte, respons og nyhetspraksis og utforsket om dette hadde sammenheng med ungdommenes levde medborgerskap.

Analyse

Ungdommenes erfaringer fordelte seg i de som ga uttrykk for refleksjon omkring sin rolle i sin deltakelse i «koronadugnaden», og som opplevde stor grad av tilhørighet til familie og samfunn på den ene siden, og de som gjorde det i mindre grad på den andre siden. Blant de unge som opplevde levde medborgerskap gjennom subjektivering, deltakelse og tilhørighet, fant vi en del som hadde støtte til denne opplevelsen i familien, men også hos unge som på selvstendig vis tok bevisst stilling til deltakelse gjennom *motstand* mot foreldrenes håndtering av situasjonen. Ungdommene som ikke opplevde noen tydelig tilhørighet eller deltakelse, fordelte seg mellom de som enten passivt innordnet seg smitteverntiltakene, og de som opptrådte likegyldige. I den følgende analysen undersøker vi hvordan familiens ressurser og praksis henger sammen med de tre formene for levde medborgerskap.

Rom og støtte til medborgerskap

Den ene av de tre gruppene av ungdommer uttrykte at de opplevde en stor grad av deltakelse og tilhørighet til samfunnet i koronahverdagen. De etterkom smitteverntiltakene, men de gjorde seg opp sine egne, reflekterte og informerte meninger om hvordan de skulle håndtere smitteverntiltakene, og agerte på det. Det som var typisk for denne gruppen ungdommer, var at de selv tok på seg et samfunnsansvar: De ga avkall på friheter og ga uttrykk for at de gjorde det av hensyn til andre i samfunnet. De opplevde en tydelig tilhørighet til samfunnet, som drev deres vilje til å delta. Mange kom med utsagn som lignet det Mari (balansert lavere middelklasse) sa da hun ble spurt om hva hun syntes om myndighetenes tiltak: «Jeg synes det er bra at vi gjør det sånn, for da blir minst mulig folk smitta, og de som er i risikogruppen får mindre risiko for å bli smitta.» For henne krevde situasjonen en nedprioritering av individuelle ønsker og større hensyn til samfunnet som helhet: «Jeg har lært at det er mange som tar vare på andre folk, mens det er mange som ikke bryr seg om det her da, om karantenereregler og sånt, for de tenker det skjer ikke meg uansett [...] og det synes jeg er ganske ... egoistisk.» Birgit (balansert lavere middelklasse) mente: «Det er bedre å vente for lenge enn for kort [med å åpne samfunnet og skolene]». Hun var bekymret for hvordan de neste månedene skulle bli, og hun savnet sosial kontakt. Allikevel så hun viktigheten av å delta i en kollektiv respons på pandemien. Siden skolen stengte, hadde hun ikke møtt noen av vennene sine fysisk, men de drastiske tiltakene fremsto for henne som et bevis på handlekraft og at myndighetene tok situasjonen på alvor. Det som skilte deres «lydighet» fra andre ungdommers lydighet, var at de uttrykte at de gjorde dette som et aktivt valg, basert på samtaler med foreldre og venner og informasjon fra ulike kilder. De var ikke preget av apati, men av refleksjon omkring sin rolle som medborger.

Det var typisk for familiene i denne gruppen at foreldrene i stor grad bidro til å strukturere ungdommenes hverdag. Foreldrene mente at skolearbeid og fritidsaktiviteter som hobbyer og trening var viktig å prioritere. Foreldrene tok et større ansvar i mangelen av organiserte fritidsaktivitetstilbud og en normal skolehverdag. En sentral bestanddel i hverdagslivet i disse familiene var å se nyhetene på TV sammen, og de diskuterte politikk og samfunnsspørsmål. De snakket om pandemien og myndighetenes tiltak i fellesskap over middagsbordet eller når de så på nyhetssendingene sammen. En del av ungdommene fulgte også aktivt med på individuelle informasjonskilder som Snapchat og nettaviser for å selv få med seg nyheter om virusets spredning og om tiltak. Kristine (kulturell øvre middelklasse) fulgte tett med på nyhetene på egen hånd, men så også nyheter på TV sammen med foreldrene. Familien snakket om nyheter hver dag, og hun og moren delte nyhetsartikler på nettet med hverandre. Kristine likte å holde seg oppdatert, men kjente på at alle de dramatiske nyhetene gjorde noe med henne: «Man sitter inne hele dagen, og ser at så og så mange er døde ... du blir deppa.» Med foreldrene snakket hun også om hvordan nyhetene påvirket henne: «Jeg snakker med mamma og pappa om det, for mamma syntes at jeg virka litt ... deppa.» Det hjalp å snakke med foreldrene. Selv om hun var ærlig på at det var en deprimerende situasjon for henne, mente hun det var nødvendig at myndighetene innførte smitteverntiltakene. Faktisk mente hun at de burde gjort enda mer: «Vi følger kravene som regjeringen har satt. De grepene må man ta, men de kunne gjort mer før og forhindre fly som kom inn fra Nord-Italia.» Samtalen med foreldrene bidro til Kristines refleksjon om nødvendigheten av å delta i koronadugnaden og nyanserte opplevelsen av å være «deppa». Det utvidet perspektivet hennes på situasjonen og gjorde henne i stand til å sammenligne sin egen situasjon med situasjonen ute i verden. Hun opplevde at hun vokste på erfaringene fra pandemien: «Jeg kommer til å ha lært noe jeg aldri trodde [...] om isolasjon og hjemmeskole. Og det gjør meg mer erfaren som menneske da. [...] men jeg, jeg tenker ikke [at det er bra] fordi det er jo såpass mange som dør og [...] liksom helheten av det – det er ikke bra at det skjer.» Hun nyanserte sin egen erfaring med refleksjon over tilhørighet i samfunnssituasjonen. Hos andre ungdommer i gruppen hjalp foreldrene til med å sile ut relevante nyheter, som hos Sunniva (økonomisk øvre middelklasse), som hadde begynt å se mindre på nyheter ettersom ukene med nedstengning gikk. Moren tok initiativet til å snakke om nyheter når situasjonen endret seg, og hjalp på den måten til med å velge ut relevant informasjon i strømmen av nyheter.

Med få unntak var ungdommene i denne kategorien fra ressurssterke hjem i middel- eller overklassen. Gjennom ungdommenes fortellinger fikk vi inntrykk av at de fleste foreldrene i gruppen utviste engasjement og tok initiativ til refleksjon og meningsutveksling med barna sine. De inkluderte barna i sin nyhetspraksis ved å følge med på nyhetene på TV sammen med dem. Med hjelp fra foreldrene fikk ungdommene rom og støtte til informert, åpen refleksjon om betydningen av deres handlingsvalg. De adlød kravene som ble stilt, men ikke på en passiv måte. De så sin tilslutning til dugnaden som viktig for samfunnet, og dette ga dem motivasjon selv om de opplevde personlige tap av frihet. Foreldrene bidro til å opprettholde en meningsfull hverdag for ungdommene ved å ta initiativ til felles aktiviteter, samtale og å følge opp skolearbeidet. De støttet ungdommene i å se sin egen opplevelse i et større perspektiv.

Subjektivering på egen hånd

En annen gruppe av ungdommene som uttrykte deltakelse, tilhørighet og subjektivering, gjorde dette på tross av – ikke på grunn av – foreldrene. Ungdommer som uttrykte uenighet med foreldrenes respons på samfunnssituasjonen, vurderte graden av fare annerledes enn sine foreldre. De mente for eksempel at foreldrenes håndheving ovenfor dem selv var unødvendig streng – eller for avslappet. Allikevel etterkom de myndighetenes oppfordring

til deltakelse i koronadugnaden. En av disse ungdommene var Jamal (arbeiderklasse). Foreldrene hans var ekstra bekymret av å lese nyheter og konspirasjonsteorier på Facebook, og han forsøkte å moderere nyhetsbildet til foreldrene: «De har vært ganske hysteriske – eller, de ser på Facebook og sånn ... Jeg forsøker å si at alt de ser på Facebook ikke er ekte.» Jamal var ikke uenig i myndighetenes tiltak, men foreldrenes håndtering av situasjonen og det han så på som hysteri og mangel på kildekritikk. Han forsøkte aktivt å gjøre noe med det ved å moderere nyhetstilfanget til foreldrene, men opplevde at det ikke nyttet. På spørsmål om hva han syntes om regjeringens drastiske tiltak, svarte han: «Jeg forstår det. Hvis du skal få [viruset] vekk så fort som mulig så må vi ta litt harde grep.» Han var bevisst sin samfunnsdeltakelse og hva det krevde av ham, understreket av hans formulering om at det er et «vi» som må ta «harde grep». Han fremsto svært selvstendig, og tilliten til myndighetenes beslutningsdyktighet virket større enn tilliten til foreldrene.

Blant ungdommene i denne gruppen var det et bredt spenn av erfaringer. På den ene siden var det selvstendige ungdommer som Jamal, som følte seg isolert i sin egen familie, og på den andre siden var det ungdommer i denne kategorien som opplevde mye støtte hjemme, men lite veiledning i hvordan de skulle håndtere situasjonen. Et eksempel på dette var Stian (balansert øvre middelklasse), som sa: «[Foreldrene] har ikke lagd noen regler, men man må tenke selv egentlig [...] jeg vet jo på en måte hva som er lov og ikke da, så. Det er litt sånn: Jeg tenker selv. Jeg må på en måte ikke ha noen regler for det.» De snakket ikke så mye om pandemien hos Stian, men foreldrene la til rette for at han og broren kunne holde seg aktive slik de pleide før pandemien. Familien hadde kjøpt bordtennisbord så han, broren og faren kunne spille bordtennis slik han pleide å gjøre i friminuttene da skolen var åpen. De dro på familieturer ut i naturen, fisket og sov i telt. Stians deltakelse var støttet gjennom foreldrenes evne og initiativ til å ivareta hans interesser. På den måten lignet han ungdommene i forrige kategori. Forskjellen her er at Stian forholdt seg til regler han hadde pålagt seg selv, som å ikke møte venner. Det å etterkomme smittevernreglene var i større grad et personlig valg, men dette var også enklere når alle de grunnleggende behovene hans var dekket. For ungdommer som Jamal var situasjonen mer krevende – deltakelse i koronadugnaden betydde et større personlig offer av frihet og interesser for ham. De hadde ingen felles aktiviteter i Jamals hjem, og han brukte mesteparten av tiden på å være for seg selv på rommet sitt, noe som understreket hans ensomme posisjon i familien. Han ville helst være ute og spille basket, men fikk ikke lov, og TV-en på rommet var ødelagt, så han kunne ikke spille Xbox i fred fra familien, som han ønsket. Kontrastene til Stian er tydelig. Jamal og Stian representerte to ytterpunkter av sosioøkonomiske ressurser i denne gruppen. Det tydeliggjorde hvordan arbeiderklasseungdom som Jamal hadde en tyngre vei å gå mot subjektivering som krevde en større grad av personlige ressurser, som selvstendighet.

Det viktigste fellestrekket hos ungdommene i denne gruppen var at de selv fulgte med på nyheter og selv holdt seg informert om omverdenen. Det var på den måten de fikk grunnlag for å utvikle selvstendige meninger om situasjonen. Jamal var en av få som diskuterte nyheter med foreldrene, men det var fordi han var kritisk til deres bruk av nyhetskilder. De andre snakket ikke så mye med foreldrene om nyheter. Marita (arbeiderklasse) så på nyheter med foreldrene hver dag, og hun fikk nyheter gjennom Snapchat. Selv om familien hennes så nyhetene sammen, diskuterte de ikke situasjonen i familien. Moren til Marita syntes ikke det var så viktig med smittevernregler, og det var der Marita hadde en annen mening enn moren: «Det går egentlig greit å møte folk, synes mamma, da.» Men Marita valgte å underlegge seg enda strengere tiltak enn nødvendig, grunnet hennes selvstendige tolkning av situasjonen. Hun hadde ikke vært ute og møtt venner, selv om hun savnet å gjøre det. Hun baserte tolkningen sin på det hun selv leste av nyheter, og ved å snakke med

bestevenninnen, som hadde en mor som jobbet i helsevesenet. Marita snakket mer med venner enn familien om pandemien. Marita, i likhet med de andre, utviste ikke tydelig motstand mot foreldrene eller diskuterte med dem, slik som Jamal. I stedet var det gjennom refleksjon og informasjonsinnhenting at de kom frem til sine selvstendige meninger om hvordan de som individer kunne velge å forholde seg til situasjonen.

Det var ikke mange ungdommer i denne kategorien, men spennet av erfaringer blant disse understreket hvor forskjellig pandemien kunne oppleves avhengig av familiens sosioøkonomiske status og respons på pandemien. Ungdommene deltok i koronadugnaden, men ulikheten i ressurser og foreldrestil gjorde at de ikke hadde de samme mulighetene for å ivareta interesser og utvikling, noe som også hadde direkte betydning for hvordan ungdommene hadde det. Det er verdt å merke at også ungdommer som Jamal bevarte institusjonell tillit og hadde tro på at regjeringens tiltak var nødvendige, selv om han hadde det vanskelig. Utad var ungdommene lydige overfor foreldrene. Deres indre refleksjon rundt foreldrenes håndtering tydeliggjorde en selvstendig meningsutvikling som balanserte hensynet til foreldrene med kritisk bevissthet.

Innadventt innordning og likegyldighet

En siste gruppe ungdommer godtok foreldrenes vurdering totalt, uten at de hadde fulgt med på nyheter selv eller gjort seg opp en egen mening om situasjonen. Deres holdning var karakterisert av lydighet til foreldre og myndigheter, men lite refleksjon om sin rolle i den kollektive smitteverninnsatsen, og ingen aktiv stillingtagen til om tiltakene var fornuftige eller forholdsmessige. I denne gruppen fant vi ungdommer med ulik bakgrunn: Det var de med arbeiderklassebakgrunn og foreldre som levde av velferdsoverføringer, men også noen ungdommer fra middelklassen og den økonomiske overklassen. Ida (balansert lavere middelklasse) fortalte at «mamma er ikke bekymra, så derfor er ikke jeg det heller». Hennes situasjon var trygg og beskyttet: Foreldrenes jobber var stabile, og de var ikke truet av permitteringer. De deltok i dugnaden, men ga ikke uttrykk for at deltakelsen var motivert av tilhørighet til samfunnet. Uten en klar bevissthet om samfunnstilhørighet og et kollektivt perspektiv på situasjonen handlet hverdagen for ungdommene i denne gruppen om å gjøre det beste ut av situasjonen for sin egen del – fra et individuelt ståsted.

Mange av ungdommene med høy sosioøkonomisk bakgrunn så nedstengningen som en mulighet til selvforbedring eller en pause fra en hektisk hverdag. De var fokusert på sine egne behov og ønsker. Blant disse var Camilla (profesjonsoverklasse). Moren hennes hadde regien på hverdagen hennes akkurat som til vanlig: «Mamma sier at jeg må være ute minst en halvtime hver dag for å ikke bli hus-syk, så jeg pleier enten å møte en venninne eller så går jeg tur med søsteren min.» Hun hadde tillit til myndighetene og godtok den nye hverdagen, men fulgte ikke med på nyheter eller snakket om situasjonen hjemme. Hun fortalte at hun hadde det bedre nå enn til vanlig og hadde «mer energi» siden hun kunne sove lenger og være mindre med folk hun ikke likte. Moren hennes sjekket at hun gjorde skolearbeidet hver dag. Fokuset var rettet innover – noe hun fikk støtte i fra familien.

Et eksempel fra den andre enden av spekteret var Lars (arbeiderklasse), som var svært bekymret. Begge foreldrene var permittert, og han fikk ikke lov til å møte venner i det hele tatt. På spørsmål om hva han synes om at andre fikk lov til å være sammen med vennene sine, sa Lars: «Jeg vet ikke, jeg tenker at det er sikkert en grunn til at vi ikke får lov til å være på skolen, så jeg skal vel sikkert ikke være mer med andre heller.» Sitatet vitner om at det ikke foregikk noen samtale og diskusjon om situasjonen og tiltakene hjemme hos Lars. Han mente det var «kjedelig» med myndighetenes smitteverntiltak, og han opplevde situasjonen som tung og ensom. Siden fotballtreningene var avlyst, brukte han dagene på å

gjøre ferdig skolearbeidet, ta seg en sykkeltur, trikse litt med fotballen og så bare være inne resten av dagen. Han var blitt mer innesluttet og holdt seg for seg selv i kjellerstua, hvor han gjorde lekser og spilte Playstation med venner via nettet. At alle andre også var underlagt smitteverntiltak, ga ikke situasjonen mer mening for Lars.

I familier med lite samhold opplevde ungdommene situasjonen generelt som ensom, og ungdommene her fant lite motivasjon i deltakelse i koronadugnaden. Andrea (arbeiderklasse) var en av disse. Da hun ble spurt om hvordan hun hadde det, svarte hun: «Jeg kjeder meg. Også tenker jeg sånn: 'hva er meningen med å leve nå?' ... nå er det ikke artig lenger. Nå får jeg ikke møtt folk på dritlengde, og jeg vet ikke om det ... om det blir borte; om det liksom varer lenge, den koronaen.» Hun hadde skulket hjemmeskolen og sett på Netflix i stedet. Hun så ingen mening i at smittevern hensyn skulle gjøre at hun ikke skulle få være med vennene sine, slik som ungdommene i de andre kategoriene gjorde. Ivars (velferdsoverføringer) situasjon liknet, men han hadde andre ting å tenke på enn smitteverntiltak. Han bodde i en liten leilighet med lillesøsteren og moren, som levde av velferdsoverføringer. Hans hverdag handlet om å komme seg vekk hjemmefra så mye som mulig. Han dro ut i skogen eller hang i skateparken sammen med vennene sine så ofte han kunne. Det var mye konflikter hjemme, og han fortalte at han var ute fordi han ikke orket å være hjemme. Det at han var sammen med flere kompisar ute enn smittevernreglene tillot, var ikke en opposisjonell handling; han opplevde at han ikke hadde noe annet valg. Hans likegyldighet til smitteverntiltakene understreket mangelen på tilhørighet han opplevde allerede før pandemien, både til familien og skolen. Han fortalte: «Jeg har egentlig aldri vært flink til å være med familie [...] Selv om det er familie, så syns jeg det er veldig vanskelig å finne på noe å snakke om.» Ivar og Andrea var fra hjem preget av få ressurser, økonomisk, kulturelt og relasjonelt. De hadde ustabile relasjoner til familie og venner. Selv om de hadde familie, møtte de nedstengningen av samfunnet på egen hånd uten støtte i familien.

Generelt fulgte ikke ungdommene i denne gruppen med på nyheter eller snakket med familien om samfunnsspørsmål. Unntaket var de som så på nyheter med familien som en vane. Hos disse kom det tydelig frem at det å se på nyhetene sammen med familien ikke nødvendigvis betydde at familien diskuterte nyhetene sammen. Familien til Lars så på nyheter med familien mens de spiste middag: «Jeg ser som oftest på nyhetene som går klokken syv, når vi spiser middag. Men jeg følger ikke sånn veldig mye med utenom det.» På spørsmål om de snakket om koronakrisen og hva som skjedde i samfunnet med foreldrene, svarte Lars kontant «nei». Ungdommene i denne gruppen var karakterisert av å ha et langt større individfokus enn ungdommene i de forrige gruppene. Deres respons fremsto som mer innadvendt, enten uttrykt gjennom selvforbedring, som hos dem fra middel- og overklassen, eller gjennom mestringsstrategier, som hos dem fra arbeiderklassen. De kunne være minst like hardt rammet av smitteverntiltakene, men enten innordnet de seg lydig etter tiltakene, eller så fremsto de likegyldige og resignerte.

Diskusjon

I denne artikkelen har vi undersøkt hva familiens sosioøkonomiske ressurser betyr for unges levde medborgerskap, gjennom å se på klassede praksiser i familiene deres under den nasjonale nedstengningen i covid-19-pandemiens første fase. Myndighetenes direkte oppfordring til unge om å delta i «koronadugnaden» satte på spissen noen av de mest sentrale dimensjonene i unges medborgerskap: tilhørighet, deltakelse og subjektivering. Et første hovedfunn er at en sentral mekanisme for hvordan medborgerskapsdanning skjer i familien, er hvorvidt ungdommene får rom og støtte til subjektivering, altså til selvstendig handlekraft og meningsdannelse. Vi finner at subjektivering kan skje på ulike måter, både

med støtte hos foreldrene og i *motstand mot* foreldrene, men hvor begge fører til selvstendig meningsdannelse. Hvorvidt ungdommers subjektivering skjer med støtte, motstand eller er uavhengig av foreldrene, er nært koblet til foreldrenes klassede praksiser med ett unntak: For noen særlig selvstendige ungdommer ser det ut som familiens ressurser betyr mindre. Et annet hovedfunn er at levd medborgerskap under pandemien hovedsakelig innebar friheten til å skape sin egen mening gjennom refleksjon. Vi viser altså her at levd medborgerskap også handler om refleksjon om ens egen rolle i relasjonen til samfunnet. Vi ser dermed at samfunnsengasjement også kan skje «i det stille». Under skal vi diskutere disse funnene og se på sammenhengen med familiens klassede praksiser.

Den gruppen med ungdommer som deltok i koronadugnaden med støtte i hjemmet, og som opplevde deltakelse og tilhørighet, hadde oftest bakgrunn fra høyere sosioøkonomiske lag. Det er i tråd med tidligere forskning som viser at politisk interesse, engasjement og deltakelse overføres fra foreldre til barn gjennom samtaler og diskusjon, og er høyere i hjem med foreldre med høyere utdanning (Huang et al., 2016; Ødegård, 2011). Den samme effekten så vi på erfaringen av levd medborgerskap. Ungdommene i denne gruppen var som regel inkludert i foreldrenes nyhetspraksis og diskuterte samfunnssituasjonen aktivt med familien. Lareau (2003) fant at amerikanske middelklasseforeldre var langt mer involvert i barnas relasjon til samfunnsinstitusjoner. For dem var grensen mellom hjem og institusjoner flytende, og foreldrene var engasjert i å formidle barnas interesser og utvikling i møte med samfunnet. Et slikt foreldreskap gir de unge den fordel at deres interesser blir ivare tatt av foreldrene, samtidig som de får et vokabular og en orientering mot samfunnet som gjør dem i stand til å handle til sin fordel i kontakten mellom individ og samfunn senere i livet (Lareau, 2011, s. 166). Noe lignende ser vi her: På bakgrunn av sosial distansering og nedstengning ble nyheter den primære kontakten mellom samfunnet og familiene, og foreldrenes involvering i denne kontakten ble viktigere. Det var altså ikke nyhetene i seg selv, men *måten* familiene behandlet nyhetene på, som ga grunnlag for subjektivering og motiverte til deltakelse. Samtaler og refleksjon om situasjonen ga ungdommene en kontekst som understreket og forklarte deres handlingsrom og -begrensninger i den spesielle situasjonen de var i. Samtidig var disse ungdommenes interesser godt ivare tatt av foreldre som satte av tid til barna, initierte felles aktiviteter og var tilgjengelig for hjelp med skolearbeid. Foreldrene ga bred støtte til ungdommene og bidro til å strukturere deres hverdag, noe som bidro til at situasjonen virket lettere å takle for dem. Disse foreldrenes praksis ligner det Lareau kaller «concerted cultivation» – middelklasseforeldres strategiske, målrettede foreldreskapslogikk som bidrar til å sikre barnas optimale utvikling og tilegnelse av ferdigheter og kompetanser som er verdsatt i skolen og i andre formelle arenaer (Lareau, 2011; Stefansen et al., 2018). På denne måten tydeliggjøres foreldrenes betydning for ungdommenes subjektivering: gjennom å styrke ungdommenes opplevelse av tilhørighet i familien, men også ved dempe konsekvensene av myndighetenes tiltak.

Den gruppen ungdommer som opplevde friksjon mellom foreldrenes respons på pandemien og deres selvstendige tolkning av situasjonen, fremsto som mer prisgitt sin egen stilling-taken. Deres motstand tok kun form som indre refleksjon og kritisk meningsdanning; utad innordnet de seg. De mente at foreldrenes tolkning av situasjonen var feil, overdrevet eller underdrevet, og gjorde gjerne selvstendige, informerte, kritiske refleksjoner omkring situasjonen de var havnet i. Det er en radikal erfaring som ung å oppdage at mor og far kan ta feil. Det både krever og skaper en ny form for forståelse og endring, som kan peke mot det Arnett og Tanner kaller «emerging adulthood», en fase mellom ungdomsårene og voksenlivet som innebærer forandringer i individers selvfølelse og selvrefleksjon (Arnett & Tanner, 2006, s. 307). Det er en del av det å bli voksen, som også innebærer subjektivering i form av friheten

til å bevisst handle eller ikke handle (intensjonell ikke-handling), kombinert med forståelse av den sosiale konteksten (Biesta, 2020). Vi fant færre informanter i denne gruppen, samtidig som at spredningen av sosioøkonomisk bakgrunn var stor. Dette kan bety at klassebakgrunn ikke strekker til for å forklare hva som ligger bak subjektivering som skjer i denne gruppen. Antakelig finnes det andre faktorer som bidrar til denne formen for selvstendig subjektivering, som selvstendighetsgrad og vennerelasjoner. Det er verdt å merke seg at selv om utfallet i subjektivering var likt, var veien dit forskjellig, avhengig av sosioøkonomisk bakgrunn.

En tredje gruppe ungdommer ga ikke uttrykk for opplevd medborgerskap under pandemien. De fleste av disse ungdommene kom fra familier med lav sosioøkonomisk bakgrunn. Noen hadde høyere sosioøkonomisk bakgrunn, og disse fremsto mer fokusert på å bruke situasjonen til selvforbedring, godt støttet av foreldrenes økonomiske ressurser, hverdagsstruktur og initiativ. For hele denne gruppen fant vi det gjennomgående at foreldrene sjelden eller aldri snakket med ungdommene om samfunnssituasjonen, og de diskuterte ikke nyheter i familien. I arbeiderklassefamiliene kan dette ha sammenheng med Lareaus (2011) funn av at disse kan oppleve seg mindre kapable til å påvirke i møte med offentlige institusjoner, og at de lettere overlater ansvar til de profesjonelle. Ifølge Lareau baserer arbeiderklassens foreldreskapsideal om «accomplishment of natural growth» seg på at barns utvikling skjer spontant så lenge deres basisbehov er dekket. Nedstengningen av samfunnet og isoleringen av familiene forsterket imidlertid betydningen av foreldrenes formidling av samfunnsrelasjonen ovenfor ungdommene. Selv om også de fleste her etterkom mobiliseringen til kollektiv innsats, anser vi ikke dette for å være en «medborgerskaps-handling» (Isin & Nielsen, 2008). I stedet havnet disse ungdommene i en situasjon der de etterkom smitteverntiltakene, men uten å oppleve det meningsfylt – hverken som deltakelse eller som motstand. Selv om ungdommers opprørsformer er i forandring (Lieberkind & Thormar, 2022), manglet disse ungdommene en kritisk bevissthet om betydningen handlingene deres hadde for samfunnet, enten de var i form av innordning eller opprør. Det innadventde fokuset handlet mer om selvopprettholdelse i en krise enn en mulighet til selvforbedring for de med lavere sosioøkonomisk bakgrunn i denne gruppen.

Artikkelen viser hvordan unges medborgerskap skjer gjennom hverdagslig praksis, refleksjon og meningsskaping. Pandemien tydeliggjorde ungdommers status som medborgere – at deres handlinger har betydning for resten av samfunnet. Dette illustrerer et paradoks ved definisjonen av hva som er og hva som ikke er medborgerskap, som pandemien synliggjorde: pandemien medførte et eksepsjonelt sterkt krav om konformitet og om normativt medborgerskap – som et ideal om deltakelse som alle ble målt opp imot (Lister, 2007; Stenøien & Tønseth, 2022). Når responsen på myndighetenes mobilisering i så stor grad var unison, var det i refleksjon og meningsskaping bak de mange stengte utgangsdørene vi fant kimen til medborgerskap hos de unge, ikke i hvorvidt de adlød myndighetene eller ikke. Selv om dette er en ikke-representativ studie av ungdommer i en svært spesiell situasjon, kan nettopp den ekstreme situasjonen ungdommene satt i, være med på å synliggjøre mer generelle tendenser. Situasjonen både utfordret og aksentuerte unges medborgerskap. Dessuten har historiske begivenheter som pandemien potensial til å være generasjonsdefinerende (Flanagan, 2013, s. 30), og valgene unge mennesker tar i slike situasjoner, påvirker deres politiske syn og holdninger senere i livet (Jennings, 2002; Wray-Lake, 2019). I en samfunnssituasjon som var preget av konformitet i respons på pandemien, viste intervjuene stor variasjon i hvorvidt ungdommene opplevde deltakelse og tilhørighet under nedstengningen. Senere studier bør følge opp om klassebakgrunn har betydning for levd medborgerskap også utenom ekstreme samfunnssituasjoner, og undersøke i et longitudinelt perspektiv om slike erfaringer har konsekvenser for subjektivering, tilhørighet og deltakelse i samfunnet senere i livet.

Referanser

- Andersen, P. L. (2021). *Patterns of reproduction: Youth at the intersection of class, capital and context* [Doktorgradsavhandling]. Universitetet i Oslo.
- Arnett, J. J. & Tanner, J. L. (2006). *Emerging adults in America: Coming of age in the 21st century*. American Psychological Association Washington, DC.
- Biesta, G. (2006). *Beyond Learning: Democratic Education for a Human Future*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315635811>
- Biesta, G. (2009). On the weakness of education. *Philosophy of Education Yearbook*, 354–362.
- Biesta, G. (2020). Risking ourselves in education: Qualification, socialization, and subjectification revisited. *Educational Theory*, 70(1), 89–104.
- Biesta, G., Lawy, R. & Kelly, N. (2009). Understanding young people's citizenship learning in everyday life: The role of contexts, relationships, and dispositions. *Education, citizenship and social justice*, 4(1), 5–24.
- Bourdieu, P. (1995). *Distinksjonen: en sosiologisk kritikk av dømmekraften*. Pax.
- Brochmann, G., Borchgrevink, T. & Rogstad, J. (2002). *Sand i maskineriet: makt og demokrati i det flerkulturelle Norge*. (Bd. 2002:004). Gyldendal akademisk.
- Brown-Iannuzzi, J. L., Lundberg, K. B. & McKee, S. (2017). The politics of socioeconomic status: how socioeconomic status may influence political attitudes and engagement. *Current Opinion in Psychology*, 18, 11–14. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2017.06.018>
- Eriksen, I. M. (2022). *Ungdom i endring: Et kvalitativt longitudinelt forskningsprogram*. NOVA.
- Eriksen, I. M., Stefansen, K., Fjogstad Langnes, T. & Walseth, K. (2024). The formation of classed health lifestyles during youth: A two-generational, longitudinal approach. *Sociology of Health & Illness*, 46(1), 137–152. <https://doi.org/10.1111/1467-9566.13695>
- Fitzpatrick, T., Kwon, H.-j., Manning, N., Midgley, J. & Pascall, G. (2013). *International encyclopedia of social policy*. Routledge.
- Flanagan, C. & Levine, P. (2010). Civic Engagement and the Transition to Adulthood. *The Future of children / Center for the Future of Children, the David and Lucile Packard Foundation*, 20, 159–179. <https://doi.org/10.1353/foc.0.0043>
- Flanagan, C. A. (2013). *Teenage citizens: the political theories of the young*. Harvard University Press.
- Hansen, M. N., Flemmen, M. & Andersen, P. L. (2009). The Oslo register data class scheme (ORDC). *Final report from the classification project*, 554.
- Hegna, K., Ødegård, G. & Seland, I. (2018). Ungt medborgerskap. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 18(1).
- Henn, M. & Foard, N. (2014). Social differentiation in young people's political participation: the impact of social and educational factors on youth political engagement in Britain. *Journal of Youth Studies*, 17(3), 360–380. <https://doi.org/10.1080/13676261.2013.830704>
- Holstein, J. A. & Gubrium, J. F. (1995). *The active interview* (Bd. v. 37). SAGE.
- Hoskins, B. & Janmaat, J. G. (2019). *Education, democracy and inequality: Political engagement and citizenship education in Europe*. Springer.
- Huang, L., Ødegård, G., Hegna, K., Svargård, V., Helland, T. & Seland, I. (2016). *Unge medborgere: Demokratiforståelse, kunnskap og engasjement blant 9.-klassinger i Norge*. The International Civic and Citizenship Education Study (ICCS 2016).
- Høie, B. (2020). *Takk til ungdommen*. H.-o. omsorgsdepartementet. Regjeringen Solberg. <https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/regjeringen-solberg/aktuelt-regjeringen-solberg/hod/taler-og-innlegg/minister/taler-av-helse-og-omsorgsminister-bent-/2020/takk-til-ungdommen/id2700424/>
- Insin, E. F. & Nielsen, G. M. (2008). *Acts of citizenship*. Bloomsbury Publishing.
- Jennings, M. K. (2002). Generation Units and the Student Protest Movement in the United States: An Intra- and Intergenerational Analysis. *Political Psychology*, 23(2), 303–324. <https://www.jstor.org/stable/3792292>
- Kallio, K. P., Wood, B. E. & Häkli, J. (2020). Lived citizenship: conceptualising an emerging field. *Citizenship Studies*, 24(6), 713–729. <https://doi.org/10.1080/13621025.2020.1739227>

- Kuchler, M., Beckmann, S., Habig, C., Heid, K., Rademaker, A. L. & Quilling, E. (2022). Well-Being during the Pandemic – Insights from a Rapid Review on the Mental Health of Disadvantaged Youth and Young Adults. *Sustainability*, 14(19), 12730. <https://doi.org/10.3390/su141912730>
- Lareau, A. (2011). *Unequal Childhoods: Class, Race, and Family Life* (2. utg.). University of California Press. <https://www.jstor.org/stable/10.1525/j.ctt1ppgj4>
- Lauglo, J. (2011). Political socialization in the family and young people's educational achievement and ambition. *British Journal of Sociology of Education*, 32, 53–74. <https://doi.org/10.1080/01425692.2011.527722>
- Lieberkind, J. & Thormar, L. P. (2022). Pragmatisk, ydmyg og engageret – et nyt politisk subjekt. *Nordisk tidsskrift for ungdomsforskning*, 3(1), 78–95. <https://doi.org/10.18261/ntu.3.1.6>
- Lister, R. (2007). Inclusive Citizenship: Realizing the Potential. *Citizenship Studies*, 11(1), 49–61. <https://doi.org/10.1080/13621020601099856>
- Lopes, J., Benton, T. & Cleaver, E. (2009). Young people's intended civic and political participation: does education matter? *Journal of Youth Studies*, 12(1), 1–20.
- Marshall, T. H. (1950). *Citizenship and social class* (Bd. 11). Cambridge New York.
- Metzger, A., Alvis, L. & Oosterhoff, B. (2020). Adolescent views of civic responsibility and civic efficacy: Differences by rurality and socioeconomic status. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 70. <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2020.101183>
- Nilsen, A. C. E. & Skarpenes, O. (2020). Coping with COVID-19. Dugnad: A case of the moral premise of the Norwegian welfare state. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 42(3/4), 262–275. <https://doi.org/10.1108/IJSSP-07-2020-0263>
- Seland, I. & Kjøstvedt, A. G. (2022). *Lærerutdanning for å styrke ungdoms demokratiske deltakelse. Casestudie i fire nordiske land* (10). NOVA.
- Solberg, R. (2020, 12.03.2020). *Statsministerens innledning på pressekonferanse om nye tiltak mot koronasmitte* [Tale/innlegg]. <https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/regjeringen-solberg/aktuelt-regjeringen-solberg/smk/taler-og-innlegg/statsministeren/talerogartikler/2020/statsministerens-innledning-pa-pressekonferanse-om-nye-tiltak-mot-koronasmitte/id2693335/>
- Stefansen, K. & Skogen, K. (2010). Selective Identification, Quiet Distancing: Understanding the Working-Class Response to the Nordic Daycare Model. *The Sociological Review*, 58(4), 587–603. <https://doi.org/10.1111/j.1467-954X.2010.01941.x>
- Stefansen, K., Smette, I. & Strandbu, Å. (2018). Understanding the increase in parents' involvement in organized youth sports. *Sport, Education and Society*, 23(2), 162–172. <https://doi.org/10.1080/13573322.2016.1150834>
- Stefansen, K. & Aarseth, H. (2011). Enriching intimacy: The role of the emotional in the 'resourcing' of middle-class children. *British Journal of Sociology of Education*, 32, 389–405. <https://doi.org/10.1080/01425692.2011.559340>
- Stenøien, J. M. & Tønseth, C. (2022). Medborgerskap og deltakelse i «koronadugnaden». *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 6(3), 65–81. <https://doi.org/10.18261/nost.6.3.5>
- Utdanningsdirektoratet. (2020). *Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnsopplæringen*. Hentet 24.08 fra <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del-samlet/>
- Von Soest, T., Bakken, A., Pedersen, W. & Sletten, M. A. (2020). Livstilfredshet blant ungdom før og under covid-19-pandemien.
- Wray-Lake, L. (2019). How Do Young People Become Politically Engaged? *Child Development Perspectives*, 13(2), 127–132. <https://doi.org/10.1111/cdep.12324>
- Ødegård, G. (2011). *Medborgerskap, politisk deltagelse og makt. Et ungdomsperspektiv* (Forskningsbasert notat fra Institutt for samfunnsforskning). Institutt for samfunnsforskning.
- Ødegård, G. & Berglund, F. (2008). Political participation in late modernity among Norwegian youth: an individual choice or a statement of social class? *Journal of Youth Studies*, 11(6), 593–610. <https://doi.org/10.1080/13676260802247573>